

Typy slohových cvičení

Vyučování slohu má dlouholetou tradici. Tato skutečnost vede k tomu, že cvičení, která se dnes ve slohu používají, jsou velice různorodá. Existuje proto řada pokusů cvičení uspořádat, a to z různých hledisek. Uvedme si alespoň ty nejčastější:

1. Z hlediska místa vypracování:

- a) domácí
- b) školní

2. Z hlediska formy projevu:

- a) písemná
- b) ústní

3. Z hlediska fáze nacvičování souvislého jazykového projevu:

- a) invenční
- b) kompoziční
- c) stylizační

4. Podle způsobu práce:

- a) doplňovací
- b) obměňovací
- c) substituční
- d) transformační
- e) modelová
- f) problémová
- g) stylizační
- h) textová

Všechna cvičení jsou ale ve své podstatě cvičení **smíšená** a rozdělují se podle znaku (hlediska), který v nich převládá.

Např. domácí úkol už částečně připravujeme ve škole, kde je mu věnováno hodně pozornosti, ale označuje se jako domácí. Např.: *U lesa stála chaloupka ...* rozvíjení podstatných jmen jmény přídavnými. Za domácí úkol pak mají žáci úkol stejný, ale doplní jiná přídavná jména nebo dáme žákům podobnou větu (např.: *V lese vyrostl strom.*). Toto cvičení je domácí, písemné, invenční a doplňovací.

Doplňovací cvičení

Do výchozího textu doplňuje žák buď pouze jednotlivá slova (v nižších ročnících) nebo celé věty. Doplňované slovo vybírá buď z vlastní slovní zásoby nebo z tzv. nabídky. Není to však typ cvičení, který slouží jen k aktivizaci slovní zásoby. Jestliže má být skutečně slohové, potřebuje komentář.

Např.: *Chlapec .....do školy. (jít – pospíchat – běžet – loudat se)*. Věta bude mít smysl, ať použijeme kterékoli slovo. Proto se ptáme: *Co to znamená, že se loudá? Kdy použijeme slovo běžet? Jak by věta vypadala? Proč se chlapec do školy loudá? Kdy ještě toto slovo můžeme použít?* Atd.

Tato cvičení se nejlépe daří tehdy, jestliže žák sám pocítuje potřebu do věty něco doplnit, např.: *Otužujeme se mytím ve _____ vodě*. Věta je sama osobě smysluplná, ale teprve doplněním výrazu *chladný, studený* má odpovídající obsah. Tento typ cvičení se dá různě modifikovat:

- *Karel jezdí na koloběžce, já _____ na kole.* (nejjednodušší)
- *Kufř (batož) je prázdný nebo _____.* (antonyma)
- *Dívali jsme se z rozhledny _____.* (doplňuje se slovo vyjádřené obrázkem) DALEKOHLEDEM
- *Auto – silnice. Letadlo – letiště. Tramvaj – koleje.* (žáci spojují podstatné jméno se slovesem)

Častá jsou cvičení, kdy žák vybírá z nabídky za cvičením. Viz výše uvedený úkol. **Nejobtížnější** jsou pro žáky na 1. st. cvičení, kdy doplňují **spojovací výrazy do souvětí**, a to na základě vlastní slovní zásoby.

Obměňovací cvičení

Slohová hodnota těchto cvičení je velmi nízká. Žáci obměňují text např. z času přítomného do budoucího, případně minulého apod. Tato cvičení se více hodí do jazykové části.

Problémová cvičení

Jejich podstatou je, aby zadáním nebyl navozen způsob řešení (problémové úkoly s osnovou).

Žák musí problém nalézt a úkol správně vyřešit: Např.:

- *Auto má automatickou převodovku a má tady GPS. Má také CD přehrávač.*
- *Na seřadišti jsme se seřadili.*
- *Lesem jsme pochodovali rázným pochodem.*
- Rozčleňte větné celky tak, abyste se vyhnuli opakování spojky a. (problémový úkol: Upravte toto příliš dlouhé souvětí; Upravte toto souvětí.

Substituční cvičení

V tomto typu cvičení jde o náhradu některého jazykového prostředku jiným tak, aby zůstala zachována obsahová a významová stránka věty, struktura věty se NEMĚNÍ.

- *Zahradu zdobí malý strom. (nevelký, nízký,...)* SYNONYMA
- *Zahradu zdobí malý strom (velký).* ANTONYMA
- *Použij ve větě slovo list, oko, ...* MNOHOZNAČNOST

Transformační cvičení – struktura věty se mění:

- *Eva řekla, abych přišla na oslavu narozenin včas. (přímá řeč)*
- *Odpoledne jsme jeli do města nakoupit. X Odpoledne jsme jeli do města, abychom nakoupili.*
- *Včera jsem byla u babičky, abych jí nakoupila. X Včera jsem byla babičce nakoupit.*

Modelová cvičení

- spojení podstatného jména s přídavným: žáci vytvářejí podobné příklady analogicky (*vysoký strom, rozkvetlá růže, starý papír, zajímavá zpráva, ..*).
- *V1, protože V2.* Tímto souvětím vyjádřete, že jste nepřišli na domluvenou schůzku.

Stylizační cvičení

Žák pracuje samostatně po předchozí přípravě a nácviku s učitelem. Volí vhodné jazykové prostředky, zvládá kompozici (uspořádání), zařazuje přímou řeč (např. při vypravování) aj.

Textová cvičení

Jsou to cvičení zaměřená na stylizaci a kompozici delších textů nebo souvislých jazykových projevů. Jsou obtížná na 1. st. se uplatňují jen částečně, vyžadují také mnoho času.

Metoda stylistického rozboru

Na 1. st. se neprovádí, ale prvky stylistického rozboru zařazujeme do VJR. Např. vyhledáváme stylistické nedostatky a učíme se je odstraňovat.

Poznámky:

